

АНОТАЦІЯ

Шумейко І.П. Адміністративно-правова протидія порушенням корпоративних прав в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 (Право). – Запорізький національний університет, Запоріжжя, 2019.

Проведено системний аналіз адміністративно-правової протидії порушенням корпоративних прав в Україні, виокремлено проблеми в її правовому регулюванні та правозастосовчій практиці, визначено перспективи її удосконалення з наданням пропозицій з вирішення виявлених проблем.

Досліджено та узагальнено положення правової доктрини щодо дефініції суб'єктивного корпоративного права. Доведено, що нормативні визначення цього поняття потребують уніфікації. Запропоновано історичну періодизацію виникнення та розвитку корпоративних правовідносин. Обґрунтовано, що у країнах Західної Європи періодизація виникнення та розвитку корпоративних правовідносин налічує 3 проміжки часу: перший (XV століття – середина XIX століття) – виникнення перших корпорацій та відсутність розвиненої нормативно-правової бази, другий (II половина XIX століття – 60-ті роки XX століття) – розвиток корпоративної форми підприємництва та впровадження відповідного законодавства, третій (60-ті роки XX століття – сьогодення) – глобалізація корпоративних правовідносин, спроба уніфікації їх правового регулювання в різних державах.

На основі існуючих доктринальних положень запропоновано оновлений підхід до визначення порушення суб'єктивних корпоративних прав, під яким пропонується вважати діяння (дію або бездіяльність), наслідком якого є унеможливлення реалізації або обмеження свободи реалізації права власника частки у статутному (складеному) капіталі господарського товариства, в тому числі окремих правомочностей цього права. З урахуванням аналізу

правозастосування, запропоновано практично-орієнтований варіант поділу порушень корпоративних прав на корпоративне рейдерство, грінмейл, дії менеджменту на шкоду товариству, порушення прав міноритарних учасників (акціонерів). Розкрито сутність та надано дефініцію кожному з видів порушень. Охарактеризовано існуючі способи порушень корпоративних прав та їхнє відношення до виокремлених видів порушень.

Проаналізовано судову практику розгляду корпоративних спорів, на основі якої надано узагальнення і систематизацію відомостей щодо суб'єктів, причин і чинників порушень корпоративних прав. З'ясовано, що суб'єктами таких порушень найчастіше є: учасники (акціонери) товариств, які володіють контрольним пакетом корпоративних прав; незаконні набувачі корпоративних прав; міноритарні учасники (акціонери) товариств; члени робочих органів загальних зборів товариств; посадові особи товариств. Мотивовано, що порушення корпоративних прав стається через конфлікт з приводу діяльності товариства, обов'язковою стороною в якому є принаймні один учасник (акціонер) товариства. При цьому причинами порушень можуть бути: конфлікт між учасниками товариства і виконавчим органом; конфлікт учасників товариства між собою; конфлікт між учасниками товариства і сторонніми особами. Визначено, що чинниками порушень корпоративних прав в Україні є: недосконалість законодавства, незадовільний стан корпоративного управління в товариствах, низький рівень законності.

Запропоновано актуальне визначення адміністративно-правової протидії порушенням корпоративних прав як сукупності прийнятних форм та методів діяльності суб'єктів публічної адміністрації щодо унеможливлення, встановлення, припинення, усунення наслідків і реалізації відповідальності за порушення суб'єктивних корпоративних прав. Сформульовано основні цілі такої протидії: зникнення проявів протиправного одержання контролю над виконавчими органами товариств, повернення законним власникам корпоративних прав можливості здійснювати всі передбачені ними правомочності; припинення зловживання учасниками товариств своїми

корпоративними правами на шкоду іншим учасникам; усунення можливості виконавчих органів товариств діяти на шкоду товариствам та повернення товариств у становище, що існувало до порушень; припинення випадків порушення прав міноритарних учасників (акціонерів) товариств та усунення наслідків вже вчинених порушень. З'ясовано завдання адміністративно-правової протидії порушенням корпоративних прав. Доведено, які принципи (засади) мають бути дотримані при її здійсненні, визначено найбільш значущі та важливі з них: оперативності, своєчасності і розумного строку; пріоритету заходів попередження та припинення; доступності та забезпечення права на захист тощо.

Досліджено особливості діяльності суб'єктів адміністративно-правової протидії порушенням корпоративних прав, проаналізовано повноваження цих суб'єктів, визначено сферу їхньої компетенції, дотичну до предмету дослідження, надано пропозиції щодо поліпшення ефективності їхньої діяльності. До суб'єктів спеціальної компетенції віднесено: Міністерство юстиції України та його територіальні органи (в тому числі органи державної виконавчої служби), державних реєстраторів, державних та приватних нотаріусів, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку та її територіальні органи, Міжвідомчу комісію з питань захисту прав інвесторів, протидії незаконному поглинанню та захопленню підприємств при Кабінеті Міністрів України.

Проаналізовано та охарактеризовано форми адміністративно-правової протидії порушенням корпоративних прав. Розкрито сутність адміністративної нормотворчості, прийняття адміністративних актів та вчинення інших юридично значущих дій у досліджуваній сфері. Запропоновано варіанти класифікації форм адміністративно-правової протидії порушенням корпоративних прав за колом об'єктів, на яких поширює дію форма – на форми загальної (знеособленої) дії та індивідуальної (спеціальної) дії, за стадією застосування – на форми позастадійні (повсякденні), початкові (випереджувальні) та ретроспективні (наслідкові). Методи адміністративно-

правової протидії порушенням корпоративних прав пропонується класифікувати за спрямованістю на суб'єктів корпоративних правовідносин – на методи безпосередньої та опосередкованої спрямованості.

Проаналізовано стан правового регулювання попередження порушень корпоративних прав та участі суб'єктів публічного адміністрування у збиранні, фіксації, збереженні відомостей про порушення. Виявлено його проблеми, до них, зокрема, віднесено: недоліки в системі розкриття інформації акціонерними товариствами; відсутність вимоги подання належних доказів повідомлення акціонерів про загальні збори для реєстрації випусків акцій при зміні розміру статутного капіталу товариства, заміни свідоцтва про реєстрацію випусків акцій, скасування реєстрації випусків акцій; відсутність вимоги підтверджувати окремим документом правомочність прийняття рішень органів управління юридичних осіб при державній реєстрації змін до відомостей про них; відсутність механізму ознайомлення учасників (акціонерів) товариства з його реєстраційною справою; обмеженість функцій державного реєстратора, який не перевіряє документи, подані товариствами, на відповідність їх установчим документам.

Досліджено особливості правового регулювання відновлення порушених корпоративних прав при реалізації повноважень суб'єктів публічного адміністрування, виокремлено перешкоди такому відновленню. До них віднесено: неврахування наявності корпоративного спору у випадках ініціювання процедур реєстрації випусків акцій, заміни свідоцтва про реєстрацію випуску акцій, скасування реєстрації випусків акцій; недосконале законодавче формулювання щодо підстав відмови у проведенні державної реєстрації, якщо на корпоративні права накладено арешт; неповне врахування особливостей представництва у справах за «похідними позовами» у виконавчому провадженні; наявність істотних формальних перешкод у доступі заявників до процедури розгляду скарг у сфері державної реєстрації; відсутність чітких і недвозначних норм про те, які судові рішення тягнуть скасування реєстраційних дій та які реєстраційні дії підлягають скасуванню.

З'ясовано, з урахуванням правозастосовчої практики, недоліки в реалізації адміністративної відповідальності та фінансових санкцій, до яких притягаються порушники корпоративних прав. До недоліків віднесено: відсутність адміністративної відповідальності за порушення законодавства про інші господарські товариства, крім акціонерних; неврахування у нормах законів значної кількості різновидів порушень, що завдають шкоди корпоративним правам; переважно низький мотиваційний потенціал санкцій через їхню неспівмірність з доходами або іншими здобутками для порушника; відсутність дієвих заохочувальних норм, що стимулюють подальшу правомірну поведінку порушника; ризик ухилення від відповідальності через обмежені можливості документування адміністративних правопорушень та вплив строку накладення адміністративного стягнення; неефективність порядку виконання постанов про накладення фінансових санкцій на юридичних осіб.

Запропоновано шляхи подолання виявлених недоліків, визначено та сформульовано пропозиції змін до чинного законодавства, обґрунтовано доцільність їх врахування суб'єктами нормотворчої діяльності. Практичне значення результатів визначається, зокрема, можливістю використання основних положень, висновків та рекомендацій, висловлених в роботі, у правотворчості – шляхом внесення змін до Законів України, нормативних актів Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Положення дисертаційного дослідження можуть бути також використані в правозастосуванні – шляхом практичного втілення в діяльності органів юстиції, нотаріату, державних реєстраторів, посадових осіб Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, інших суб'єктів публічного адміністрування положень про види, способи, суб'єктів, причини і чинники порушень корпоративних прав, мету, завдання та принципи адміністративно-правової протидії таким порушенням. У навчальному процесі результати дослідження можуть бути використані шляхом використання основних

положень роботи при проведенні семінарських і практичних занять та підготовці відповідних матеріалів, зокрема у формі схем і таблиць, для навчальної літератури та навчально-методичних матеріалів. У науково-дослідній сфері результати можливо використати шляхом проведення подальших досліджень питань впливу держави на корпоративні правовідносини взагалі, і діяльності суб'єктів публічного адміністрування щодо протидії порушенням корпоративних прав – зокрема.

Ключові слова: адміністративно-правова протидія, акціонер, господарське товариство, державна реєстрація юридичних осіб, захист корпоративних прав, метод діяльності публічної адміністрації, превенція правопорушень, форма діяльності публічної адміністрації, порушення корпоративних прав, учасник товариства, цінні папери, юридична відповідальність.